

univerzitní profesor

Pavel Oliva

„To, co se stalo před dvaceti lety, byla ohromná a povznášející změna. Jenomže tím, co se dělo dál, jsem disgustovaný jako spousta lidí. Konzum, podnikatelské aféry, politikaření, nenávistné intrikování mě otravuje, ale jako historik vím, že i za první republiky se odehrávalo něco podobného, třeba takzvaná lihová aféra, mezi agrárníky a sociální demokracií se vedly velké spory. Ani před dvaceti lety ani dnes si nedělám iluze o budoucím vývoji. Lidé jsou holt nepoučitelní. No a kam to spěje? To napsal už historik z doby helénistické Polybios před 2200 lety – po rozhádané demokracii přichází anarchie, chcete-li tyranie.“

„Historia magistra vitae – historie je učitelkou života! Krásné rčení, ale nefunguje! Lidé jsou nepoučitelní.“

Pavel Oliva, původním jménem Ohrenstein, pochází z pražské židovské rodiny, přežil za války nacistické koncentrační tábory Terezín, Osvětim, Schwarzheide, univerzitní profesor, světoznámý a uznávaný odborník na antické Řecko, po válce člen KSČ, s touto ideologií se definitivně rozešel, jak říká, někdy na začátku 60. let. Profesor Pavel Oliva patří v oboru studia antického Řecka mezi světovou špičku s mezinárodním věhlasem. Plynně hovoří řecky a latinsky a z obou jazyků překládá, vydal téměř třicet odborných knih, stovky studií a publikoval nespočetně vědeckých článků.

V osmnácti letech, v listopadu 1941 obdržel obsílku a za pár dnů už seděl ve vlaku do Terezína. Přidělili ho do jednoho z prvních transportů: „Já jsem poprvé zjistil ke svému údivu, že vlak jede přes Stromovku, já jsem nikdy tuto trať do severních Čech neznal. Pamatuji, že jsme si zpívali ‚Praha je krásná, když se den rozednívá‘. Nějak jsme se domnívali, že jedeme pracovat a nebude to nic tak strašného.“ Pavel Oliva měl štěstí, přidělili ho ke službě při vydávání jídla. V prosinci 1943 byl s dalšími 2500 Židy transportován dobytčími vagony do vyhlazovacího tábora Osvětim-Birkenau (Březinka): „To byl konec světa. Tam nás nahnali do baráků – koňských stájí. Pamatuji si, že jsme se přikryli dekami, přimáčkli se k sobě, abychom se zahřáli. Bylo to peklo na zemi. Když jsem se vrátil, vážil jsem jen pětatřicet kilo!“ Pavel Oliva byl přidělen ke komandu, které čistilo odpadní kanály. V létě 1944 ho přemístili do koncentračního tábora u továrny na výrobu syntetického benzínu u městečka Schwarzheide (50 km severně od Drážďan). Mnozí umírali vyčerpáním, hladem, zimou či sadistickým zacházením velitelů SS, jiní nepřežili spojenecké bombardování.

Pavel Oliva, původním jménem Ohrenstein, přežil holocaust jako jediný z jeho blízké rodiny. Po válce složil maturitu na gymnáziu a zapsal se ke studiu klasické filologie na Univerzitě Karlově: „Já jsem si myslel při své naivitě, že se vybuduje socialismus – spravedlivá společnost pro všechny, v duchu marxistického programu,“ říká Pavel Oliva, který po válce pod vlivem svého přítele propadl Marxovým utopiím. S komunismem se rozešel na konci 50. let, ale stranickou rudou knížku si ponechal: „Od konce 50. let se tady mezi intelektuály rodilo a připravovalo pražské jaro. My jsme v odborných časopisech brojili proti vulgarizaci marxismu, dostávali jsme se do problémů a rozporů. V 60. letech tady bylo hnutí, které směřovalo k té dubčkovské představě socialismu, no a s tím jsem já šel,“ nijak nezastírá své komunistické angažmá profesor Pavel Oliva, který se snažil udržovat ve svém oboru kontakty se zahraničím.

Starověkými antickými dějinami se nelze zabývat, pokud nejste v kontaktu s nejnovějšími archeologickými objevy, studii a vědeckou společností. Olivovi se podařilo celkem pravidelně vyjždět do zahraničí na konference. Vysvětluje si to tím, že byl tento obor komunisty považován víceméně za politicky neškodný. Aby mohl cestovat, musel ovšem vyplňovat zprávy pro StB, vysvětluje, jakto je s jeho registrací mezi tajnými spolupracovníky Státní bezpečnosti: „Já jsem jezdil jako delegát akademie, když jsem po návratu dal zprávu, tak na mě sekretářka kabinetu volala: ‚Pane profesore! Ještě tu fízlárnu musíte udělat!‘ To znamenalo, že musím ještě dopsat, s kým jsem se setkal, tedy ne se všemi, ale s kým zajímavým jsem se setkal. Vždycky jsem uvedl, že jsem se setkal s některými těmi kolegy, kteří přijeli z Maďarska, Polska, ale také samozřejmě z Belgie, Francie, Velké Británie, jména svých přátel, emigrantů a kolegů jsem tam samozřejmě neuváděl.“

Mikuláš Kroupa

Foto: Petr Neubert